

Kronkelpad

Kronkelpad is het laatste deel van de trilogie, na *Kind van de rivier* en *Pontenilo*. De eerste twee boeken kunnen onafhankelijk van elkaar worden gelezen, maar in *Kronkelpad* worden bepaalde gebeurtenissen wel als bekend verondersteld.

Irma Joubert

Kronkelpad

Vertaling: Dorienke de Vries

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk Forest Stewardship Council (FSC) draagt. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid. Ook is het papier 100% chloor- en zwavelvrij gebleekt.

ISBN 978 90 239 9426 8
NUR 342

Ontwerp omslag Wil Immink Design
Omslagbeeld Corbis / Christine Schneider
Vertaling Doriënke de Vries
Layout/dtp Gerard de Groot

Oorspronkelijk verschenen bij Tafelberg, een imprint van NB Publishers, Kaapstad, Zuid-Afrika, onder dezelfde titel.

Oorspronkelijke tekst © 2011 Irma Joubert
Nederlandse vertaling © 2013 Doriënke de Vries

Alle rechten voorbehouden

Uitgeverij Mozaïek, Zoetermeer

www.uitgeverijmozaiek.nl

voor Madeleine

‘I stand with outdated maps in my hand... alone, without
recommendations in the vast desert.’

Yehuda Amichai, Joods dichter, 1955

Het jonge meisje tegenover haar heeft een dikke bos kastanjebruin haar en bruine ogen. Haar haren zijn in een bol rond haar hoofd gedwongen en daarna stokstijf gespoten. Ze heeft een regelmatig, mooi gebit en een gave huid – dat hebben de meeste jongeren tegenwoordig, denkt Lettie bij zichzelf. Dit meisje draagt een te grote, zwarte blouse met dikke schoudevullingen boven een strakke spijkerbroek. Aan haar voeten heeft ze platte plastic sandalen. Een modern jong meisje, gaat het vluchtig door Lettie heen.

‘Ik heet Rialien Naudé,’ zegt het meisje een beetje verlegen. ‘Ik hoop eigenlijk, dokter... dat u me kunt helpen.’

Modern, misschien, maar toch ook wat onzeker, stelt Lettie vast. ‘Tja, kind, ik heb geen eigen praktijk meer, ik val alleen zo nu en dan nog in,’ zegt ze vriendelijk.

‘Nee, nee, het gaat niet over... dokterszaken,’ zegt Rialien half verontschuldigend. ‘Het zit zo, dokter... Ik ben een tweedejaars student geschiedenis, we moeten een opdracht maken en ik hoopte dus dat u me daarbij kon helpen.’

‘Noem me maar *tannie* Lettie, Rialien,’ zegt Lettie rustig en vriendelijk. ‘Maar van geschiedenis...’ Ze schudt haar hoofd. ‘Van geschiedenis weet ik niet veel af.’

‘Mijn moeder zegt dat u een bekende dokter bent.’

Lettie begint zachtjes te lachen. ‘Nou, een beroemd geneesheer ben ik toch echt niet, als je het mij vraagt.’

‘Mijn vader en moeder zeggen dat dokter Louw een legende is in deze streek,’ zegt Rialien aarzelend.

Nu lacht Lettie voluit en ze schudt haar hoofd. ‘Leg me eerst maar eens uit wat die opdracht precies inhoudt.’

‘Het gaat eigenlijk niet echt om een onderwerp uit de geschiedenis, het is meer...’ Rialien gebaart een beetje hulpeloos. ‘Het is meer om... eh... om te laten zien dat we onderzoek kunnen doen, zoals... eh...’

‘Zoals historiografie?’ vraagt Lettie licht geamuseerd.

De mond van het meisje valt open, maar dan lichten haar bruine ogen op. ‘U weet wat dat is?’

Lettie knikt lachend. ‘Hoe moet je je onderzoek vormgeven?’ vraagt ze.

‘We moeten eerst in onze eigen omgeving iemand vinden met een verhaal,’ begint Rialien enthousiast. ‘Zoals... Nou ja, een verhaal uit de geschiedenis, en dat moeten we dan opschrijven. Maar het gaat vooral om het gebruik van de technieken en de bronnen. We moeten... eh... primaire en secundaire bronnen gebruiken.’

Haar handen liggen geen moment stil, maar zijn bijna nerveus beweeglijk. Ze gebaren, gaan langs haar gezicht, rusten even op haar schoot, gebaren dan weer. ‘Dat betekent dat we een interview moeten afnemen, want dat is een primaire bron, en daarna moeten we andere primaire bronnen zien te krijgen, zoals brieven en foto’s. Als u zoiets voor me zou hebben, dan zal ik er heel voorzichtig mee zijn en ze u later weer teruggeven, daar hoeft u zich niet druk... zich geen zorgen over te maken. De secundaire bronnen kan ik zelf wel vinden, dat zijn geschiedenisboeken of misschien heeft u nog krantenknipsels, bijvoorbeeld. Die kan ik ook gebruiken en daarna weer teruggeven. Onze hoogleraar heeft gezegd dat we de opdrachten precies zo terugkrijgen, onbeschadigd...’

‘En nu denk je dat ik een verhaal voor je heb?’ vraagt Lettie en ze staat op. ‘Ik ga eens een kopje thee zetten, of heb je liever koffie?’

‘Thee lijkt me heerlijk, graag, tannie,’ zegt Rialien en ze drentelt op haar piepende sandalen achter Lettie aan naar de keuken. ‘Wat een mooi huis hebt u.’

‘Dank je,’ zegt Lettie glimlachend.

In de keuken kijkt het meisje even om zich heen en dan babbelt ze weer verder: ‘Ik weet dat u een verhaal hebt, tannie, eigenlijk een heleboel verhalen, want u hebt in zulke interessante tijden geleefd, met oorlogen en zo.’

Lettie loopt naar de gootsteen en tapt de waterketel vol. ‘Eigenlijk is elke tijd bijzonder op zijn eigen manier,’ zegt ze. ‘De tachtiger jaren, waarin we nu leven, zijn ook heel interes-

sant. Denk maar eens aan de grensoorlog met Mozambique. Je kent vast een heleboel jongens die nu aan de grens zitten; waarom schrijf je daar niet over?’

Het meisje trekt haar fraaie neus een beetje op. ‘Mijn broer heeft aan de grens gezeten,’ zegt ze, ‘maar dat is geen geschiedenis, dat is gewoon iets wat op dit moment gebeurt. Ik zoek iets van een hele poos geleden, iets waarvan andere mensen niets weten of wat ze al zijn vergeten.’ Ze bijt even op haar onderlip voor ze verdergaat. ‘Mijn moeder zei eigenlijk dat ik u moest vragen naar de polio-epidemie, wat jullie kinderverlamming noemden.’

Letties handen vallen een ogenblik stil en er trekt een sluier voor haar afgewende ogen. Dan pakt ze twee kop-en-schotels uit het kastje boven haar hoofd. ‘Laten we liever een ander verhaal nemen.’

‘O,’ zegt het meisje een beetje teleurgesteld. ‘Nou, we hebben de Boerenopstand bestudeerd...’ Ze zwijgt onzeker. ‘Dat was zeker... voor uw tijd?’ vraagt ze dan met een verlegen lachje.

Lettie verbijt haar lachen. ‘Een jaar of wat, ja.’

‘En daarna hebben we de Grote Depressie en het probleem van de *armblankes* behandeld.’ Haar gezicht staat nog steeds wat onzeker. ‘Kunt u me misschien uit eigen ervaring iets over de depressiejaren vertellen? Of over de *armblankes*?’

Lettie schudt even haar hoofd. ‘In 1933 zat ik nog op de lagere school. Ik was een bevoorrecht kind, want mijn vader was de dorpsdokter, dus we hebben geen echte armoede gekend. Nee, de depressie levert ook niets op. Ik kan je misschien het verhaal vertellen van de *armblanke* jongen die bij mij in de klas zat. Gerbrand Pieterse heette hij en zijn vader was bijwoner op de boerderij van een van mijn vriendinnen. Gerbrand heeft later gevochten in de Tweede Wereldoorlog, in Noord-Afrika, maar ik ken zijn verhaal niet echt goed.’ Ze pakt het dienblad met de thee. ‘Kom, dan drinken we onze thee op de veranda.’

Rialien knerpt weer achter haar aan en praat ondertussen gewoon door. ‘Misschien kunt u me dan iets anders vertellen uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog? U was toen toch al wat ouder?’ dringt ze aan.

‘Ja, ik zat in de examenklas toen in 1939 de oorlog uitbrak; ik herinner me die dag nog goed.’ Lettie denkt even na. ‘Ik kan je wel over de oorlog vertellen en anders over de herdenking van de Grote Trek, het Eeuwfeest van 1938. Volgens mij heb ik nog een feestprogramma liggen en beslist ook een aantal nummers van *Die Jongspan* waarin van alles over het feest te lezen is. Ik moet ze alleen even zien te vinden. Kom, dan drinken we eerst op ons gemak een kopje thee; dat praat veel gezelliger, vind je ook niet?’

Rialien lacht verlegen. ‘Ik zou het heel fijn vinden,’ zegt ze, ‘maar ik kan vandaag niet al te lang blijven. Mijn broer komt me over tien minuten ophalen. Ik wilde eigenlijk alleen maar vragen of ik morgen terug kan komen voor een gesprek. Als u dat ziet zitten... als het u uitkomt tenminste?’

‘Best, hoor,’ zegt Lettie met een knikje. ‘Geef me even de tijd om na te denken, en dan praten we morgen verder. Hoe drink jij je thee?’

‘Met veel melk en twee schepjes suiker, alstublieft.’

Wanneer het meisje is vertrokken, gaat Lettie op haar lievelingsstoel voor het raam zitten, vanwaar ze uitzicht heeft op haar prachtige tuin. Ik kan haar best over het Eeuwfeest vertellen, denkt ze. Over de tien ossenwagens die door het land trokken en de Voortrekkers uit het hele land, die vanaf Pretoria met brandende fakkels kwamen aangerend. Er glijdt een trage glimlach om haar mond: ze was achttien in die tijd. De rest van het jaar hadden ze op school elke vrijdag een Voortrekkersjurk met een kanten halsdoek en een mutsje gedragen, en de jongens hadden leren broeken en vesten aan.

Ze herinnert zich de rijen en rijen witte tenten tegen de helling en de vlaggenoptocht, en hoe verschrikkelijk warm het was. Ze herinnert zich vooral de avond van de brandende fakkels, toen Christine omkeek en bijna zichzelf in brand stak.

Maar hoe kan ze aan dit meisje, dat eigenlijk nog een kind is, iets duidelijk maken van de trots die opvlamde in haar hart, samen met al die nachtelijke vreugdevuren rond Pretoria? Van de geestdrift die ze voelde toen bij het aanbreken van die zestiende

december de kanonschoten met groot gedaver de slapende aarde wakker maakten, zodat de hellingen ervan weergalmden? Hoe zal dit kind, dat de volksliedjes uit die tijd waarschijnlijk niet eens kent, daar ook maar iets van begrijpen?

Hoe kan ze, na meer dan veertig jaar, dit kind uit een nieuwe generatie Afrikaners de emoties van die bijzondere periode in de Afrikaanse geschiedenis laten verstaan?

Bovendien, wat ze zich van dat hele Eeuwfeest nog het beste herinnert, denkt Lettie daar in haar stoel voor het raam, zijn niet de feiten en de gebeurtenissen, zelfs niet de trots. Wat haar het scherpst is bijgebleven, is het verdriet.

Lettie en Annabel zijn altijd vriendinnen geweest. Letties vader is de enige dokter in het dorp en de vader van Annabel de enige notaris. En dus heeft de moeder van Annabel, al toen ze nog heel klein waren, besloten dat Lettie goed genoeg was om met haar dochttertje te spelen.

Lettie woont met haar vader en moeder in de Voortrekkerstraat. De zitkamer is voor als de dominee op visite komt. In de winter zitten ze 's avonds en op zondag gezellig om de tafel in de grote keuken met het Aga-fornuis, waar haar moeder voortdurend bedrijvig omheen scharrelt. In de zomer, als het warm en droog is in het Bosveld, zitten ze op de achterveranda. Het gaas houdt de vliegen en de muggen buiten, behalve als iemand vergeet de klapdeur goed achter zich dicht te trekken. Het ruikt altijd lekker bij hen in huis, want Letties moeder maakt vaak verrassinkjes klaar voor als pa en zij thuiskomen.

Annabel woont in het grote huis verderop in de straat. Aan de voorkant is een halfronde veranda met pilaren en een trap met vier treden. De zware voordeur heeft een bel; als Lettie wil komen spelen, moet ze aanbellen. Dan doet een zwarte vrouw in een keurig uniform de deur voor haar open. Binnen liggen glanzende vloeren en dikke tapijten. Annabel en zij mogen alleen op de veranda spelen, anders maken ze rommel in huis. De moeder van Annabel is een lange, magere vrouw met pik-

zwart haar en ze is heel streng. Annabels vader is een grote man met weinig haar en een bril, en een beetje rood in zijn gezicht. Hij is nooit thuis, omdat hij heel hard werkt, maar Lettie ziet hem soms bij de kerk.

Het is niet echt leuk om bij Annabel te spelen. Daarom spelen ze meestal bij Lettie thuis.

In de eerste klas van de middelbare school komen ook alle kinderen van de kleine schooltjes uit de wijde omtrek erbij. Zij verblijven in het internaat. Zo leert Lettie Klara en Christine kennen.

Annabel kende Christine al, want hun ouders zijn met elkaar bevriend. Christines vader is voor de plaatselijke kiesvereniging lid van de Provinciale Raad, dus hij is nogal gewichtig. Christine is niet gewichtig, zij is gewoon een vriendinnetje.

Lettie is van het begin af op Klara en Christine gesteld. Ze zou graag Klara's beste vriendin worden, maar dat is Christine al. Lettie heeft geen beste vriendin, en met Annabel zal ze dat ook nooit worden.

Lettie is altijd de aller-, allermooiste dochter van haar vader geweest en de allerliefste schat van haar moeder. Haar ouders zijn allebei klein en vriendelijk, en heel erg mollig. Lettie lijkt op allebei en ze is een gelukkig kind. Maar als veertienjarige ziet ze ineens voor het eerst echt hoe haar vriendinnen eruitzien. Klara heeft goudbruin, licht krullend haar dat voortdurend losraakt uit haar vlechten. Dan strijkt ze het achter haar oren. Ze heeft blozende wangen en prachtige groene ogen. Ze is tamelijk goed in gymnastiek en ze kan echt mooi zingen. Dik is ze al helemaal niet.

Christine is klein van stuk en heeft blonde krullen en blauwe ogen. Ze ziet er altijd wat bangelijk uit, of misschien is ze alleen maar een beetje onzeker, en ze kan niet zo goed meekomen op school. Klara helpt haar vaak. Christine is net een porseleinen popje, zo mooi.

Annabel is lang en slank en heeft goedgevormde benen en een zongebruinde huid. Ze presteert heel goed in gymnastiek en is nog intelligent ook. Haar lange donkere haar draagt ze meestal in een vlecht, maar als het even kan laat ze het loshan-

gen en dan valt het glanzend en zijdezacht langs haar rug. Ze heeft donkere ogen, haar wenkbrauwen zijn geëpileerd tot keurige boogjes, net als bij een filmster, en de tanden achter haar volle lippen zijn parelwit.

Annabel is een schoonheid, beseft de jonge Lettie.

En de jongens zijn dol op haar.

Tegelijk met Klara en Christine komt er ook nog een jongen bij hen in de klas, van hetzelfde schoolje. Hij heet Gerbrand Pieterse en heeft een beurs van de armenzorg; de regering betaalt immers het schoolgeld voor arme kinderen. Hij is groot en sterk, heeft rood haar en sproeten. Het is een wildebras en Lettie is een beetje op haar hoede voor hem.

Klara heeft een broer die net een jaar ouder is dan zij, De Wet. Alle meisjes op school zijn verliefd op De Wet, zelfs de meisjes van de eindexamenklas, ook al is hij een stuk jonger dan zij.

De Wet kan alles: hij is de beste in sport, hij speelt in het eerste rugbyteam, ook al is hij pas vijftien, hij is elk jaar de beste van zijn klas en zingt de hoofdrol in de operette. Daarbij is hij ook gewoon aardig voor iedereen, ook voor Lettie.

Hij onthoudt zelfs haar naam.

‘Hallo, Lettie,’ zegt hij op een ochtend tijdens de kerkbazaar. ‘Ik wist niet dat een slimmerik als jij ook pannenkoeken kon bakken.’

‘Ik verkoop ze ook alleen,’ zegt ze verlegen. Hij is lang, ze moet naar hem opkijken. In zijn groene ogen dansen pretlichtjes.

‘Nou, dan hebben ze beslist de juiste persoon geronseld om het geld in de gaten te houden. Wat een heerlijke dag is het anders, vind je ook niet?’ babbelt hij, terwijl zijn lange, slungelige lijf ontspannen tegen de tafel leunt. ‘Wat denk je, zou er daar achter misschien een geflopte pannenkoek of twee liggen voor een man die geen rooie cent heeft?’

Ze vindt er drie en strooit er een heleboel extra kaneelsuiker overheen.

‘Bedankt, joh, je bent reuze,’ zegt hij vrolijk.

Die avond staat ze een hele poos voor de spiegel in de ouder-